

УДК316.774: 316.773.2

Дурнів, О., Литовченко, А. (2024). Соціологічна дефініція поняття «інтернет-мем»: подалі від «мему». *Соціологічні студії*, 1 (24), 15–23. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2024-01-12-12>

Соціологічна дефініція поняття «інтернет-мем»: подалі від «мему»

Олександр Дурнів –
магістр соціології, фахівець
з управління проєктами ГО
«Український інститут соціальних
досліджень імені Олександра Яременка».

Oleksandr Durniev –
master of sociology, project management
specialist NGO «Ukrainian Institute
for Social Research after Oleksandr
Yaremenko», Kharkiv, Ukraine.
E-mail: alexdurnev22@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0857-1011

Артем Литовченко –
к. соц. н., доцент кафедри політичної
соціології ХНУ ім. В. Н. Каразіна.

Artem Lytovchenko –
PhD in Sociology, Associated Professor,
Political Sociology Department,
V. N. Karazin Kharkiv National University,
Kharkiv, Ukraine.
E-mail: a.d.litovchenko@karazin.ua
ORCID: 0000-0002-1439-5213

DOI: 10.29038/2306-3971-2024-01-12-12

Received: January 17, 2024

1st Revision: May 27, 2024

Accepted: June 4, 2024

У статті здійснено спробу заповнення дефінітивної прогалини в соціологічних дослідженнях інтернет-комунікацій стосовно поняття «інтернет-мему». Дефінітивна конкретизація цього поняття видається необхідною задля подальшого визначення соціологічними засобами можливостей його впливу на соціальну реальність. Мета статті – вироблення соціологічної дефініції інтернет-мему. Аналіз літератури дав змогу виокремити такі напрями розгляду інтернет-мемів: 1) як особливої інформації; 2) як певної дії або ситуації; 3) як інформаційної ємності, спроможної переносити ті чи інші інформаційні одиниці та конструкти. Автори розглядають у якості стрижневих властивостей інтернет-мему контекстуальність (залежність змісту від форми й ситуації), інтертекстуальність (здатність інтернет-мему робити відсилання на інші тексти та шаблони) і схематичність (передача стислих образів, смислів та інформації, що впливає на простоту й швидкість споживання інтернет-мемів). У підсумку, зважаючи на систематизацію наявних підходів та узагальнення основних властивостей інтернет-мему, ми запропонували визначення інтернет-мему як схематичного засобу збереження й відтворення інформації, що використовується на інтернет-платформах і шаблонним способом дискурсивно поєднує артефакти знакової системи з актуальним контекстом навколишнього середовища або окремими його елементами.

Ключові слова: інтернет-мем, мем, соціологія інтернету, контекстуальність, інтертекстуальність, схематичність.

Durniev Oleksandr, Lytovchenko Artem. Sociological Definition of the Concept of «Internet-Meme»: Away From «Meme». The article is devoted to the development of a sociological definition of the internet-meme. The emergence of the Internet as a special space of communication has provoked the emergence of new phenomena in society, which should be studied by sociology. One of these phenomena is the Internet meme, the study of which is not only practically promising in the context of digitalization and internetization of Ukrainian society, but also important for determining the possibilities of influencing social phenomena. The purpose of the article is to develop a sociological definition of the internet-meme based on the systematization of existing approaches and generalization of the main properties of the Internet meme. The development of a sociological definition is only the first but necessary step in the study of Internet memes and the possibilities of their impact on social reality. To achieve this goal, the article distinguishes between the concepts of «meme» and «internet-meme», taking into account the metaphorical nature of the term «meme» (coined by R. Dawkins), which is a product of the theory of Social Darwinism, and the derivative origin of the word «internet-meme». The analysis of the literature allowed the authors to distinguish the following areas of consideration of Internet memes: 1) as special information; 2) as a certain action or situation; 3) as an information capacity capable of carrying certain information units and constructs. Based on the results of the analysis, the authors have identified such properties of the internet-meme phenomenon as contextuality (dependence of content on form and situation), intertextuality (ability of an Internet meme to make references to other texts and templates) and schematism (transmission of concise images, meanings and information that affects the simplicity and

speed of consumption of Internet memes). Based on the identified areas of consideration of Internet memes and their distinguished properties, the article offers the author's definition of an internet-meme as a schematic means of storing and reproducing information used on Internet platforms and discursively combining the artifacts of the sign system with the actual context of the environment or its individual elements in a template way.

Key words: internet-meme, meme, sociology of the internet, contextuality, intertextuality, schematism.

ВСТУП

У сучасному «швидкому» світі інтернет-меми є затребуваним носієм інформації, адже вони стискають її до максимально компактної форми й водночас спрощують її розуміння. Індикатором такої затребуваності інтернет-мемів можна вважати їх використання політичними діячами/організаціями¹, «лідерами думок»², ЗМІ, комерційними організаціями (для рекламних цілей) та навіть укладачами шкільних підручників³. Затребуваність і розповсюдженість інтернет-мемів зумовлює потребу їх дослідження в соціології, а це, своєю чергою, потребує чіткої операціоналізації цього поняття.

Певні напрацювання за цією темою накопичені різними науками – культурологією, лінгвістикою, психологією, біологією; соціологія також є в цьому числі. Проте поки що немає підстав говорити про систематизацію чи хоча б організоване узагальнення соціологічних знань про інтернет-меми та їх соціальний вплив; й окрему проблему становить відсутність чіткого розуміння співвідношення понять «мем» та «інтернет-мем», що нерідко використовуються як ідентичні.

Мета статті – вироблення соціологічної дефініції інтернет-мему на підставі систематизації підходів до розгляду цього явища й узагальнення основних властивостей інтернет-мему.

1. АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ПРОБЛЕМИ

Ототожнення понять «мем» та «інтернет-мем» вносить певну плутанину в їх дослідження. Вважаємо необхідним почати з визначення кордонів між ними.

Термін «мем» використовується й розвивається в напрямі соціал-дарвінізму переважно для пояснення функціонування культури в суспільстві. Уперше термін «мем» застосовано в 1976 р. біологом Річардом Докінзом у праці «Егоїстичний ген». Використовуючи принцип біологізму, Р. Докінз створює поняття мему («meme») для подальшого дослідження релігії та розгляду її розповсюдження. Мем, за аналогією з геном та з посиланням на слово «метогу», визначається Докінзом як одиниця передачі культурної спадщини (або одиниця імітації). Докінз стверджує, що мемом є будь-який продукт людської діяльності, який можна імітувати: *«Прикладами мемів є мелодії, ідеї, крилаті фрази, модний одяг, способи виготовлення горщиків або спорудження арок. Подібно до того, як гени поширюються в генофонді, перестрибуючи з тіла в тіло за допомогою сперматозоїдів або яйцеклітин, меми поширюються в пулі мемів, перестрибуючи з мозку в мозок за допомогою процесу, який у широкому сенсі можна назвати імітацією»*⁴ (Dawkins, 1989, p. 192). Послідовників у Р. Докінза виявилось немало, що й вплинуло на розповсюдження цього терміна та навіть виділення окремої теорії – меметики.

Надалі популярним став розгляд мемів за аналогією з передачею вірусів між людьми. Так, наприклад, можна згадати Дугласа Рашкоффа, який описував розповсюдження мемів в інфосфері, що

¹ Зокрема, українські політичні діячі та окремі державні структури час від часу публікують інтернет-меми на своїх сторінках (наприклад Міністерство оборони України в соцмережі «X» (Прищеп, 2022) і Верховна Рада України (Економічні новини, 2023).

² Чимало розголосу набула публікація Ілона Маска, що містила інтернет-мем, який висміює В. Зеленського (Богданьок, Заблоцька, 2023).

³ Так, у підручнику «Українська мова» за 6 клас, авторства А. Онатій та Т. Ткачук, інтернет-мем використовувався задля закріплення розуміння правил української мови (Випирайленко, 2024).

⁴ Авторський переклад. Оригінальний текст: «Examples of memes are tunes, ideas, catch-phrases, clothes fashions, ways of making pots or of building arches. Just as genes propagate themselves in the gene pool by leaping from body to body via sperms or eggs, so memes propagate themselves in the meme pool by leaping from brain to brain via a process which, in the broad sense, can be called imitation».

діє, як кровносна система, де за допомогою медіавірусів циркулюють інформація, ідеї та образи: *«Після приєднання вірус вводить свої приховані плани в потік даних у формі ідеологічного коду – не генів, а концептуального еквівалента, який ми зараз називаємо “мемами”»*¹ (Rushkoff, 2010, р. 10). Значний вплив мав підхід Бретта Томаса, який визначає мем як *«фундаментальну одиницю реплікації культурної еволюції, інфекційний інформаційний шаблон, який відтворюється шляхом паразитичного зараження свідомості людей і зміни їхньої поведінки, змушуючи їх поширювати цей шаблон»*² (Thomas, 1995). Також можна згадати програміста Річарда Броуді, який, розмірковуючи про наявний у суспільстві психічний вірус, що інфікує людей мемами, визначав мем як одиницю інформації, що міститься у свідомості та впливає на події таким чином, щоб у свідомості інших людей виникла більша кількість його копій (Brodie, 2011).

Із часом поняття «мем» зазнало певних змін, уточнень і типологізацій. Понятійно-категоріальний апарат меметики доповнювався, а теорія загалом розповсюджувалася. Хоча зараз меметика перебуває в кризі та все частіше прирівнюється до псевдонауки (Polichak, 2002), однак її популярність у період стрімкого розвитку інтернету, імовірно, вплинула на виникнення лексичного конструкту «інтернет-мем».

Цікавим у цьому контексті є виділення психологом Сьюзен Блекмор поняття «Т-мемів» (*теми*, тобто, техно-меми) у своїй роботі «The Meme Machine» (Blackmore, 2000). Разом із геном та мемом вона виділяє третій вид реплікатора, Т-мем, який є цифровою інформацією, що зберігається, копіюється, розрізняється та відбирається машинами (Blackmore, 2009). Т-меми, у розумінні С. Блекмор, – це конкурент для людей (яких вона називає «старими машинами»), що перетворює мозок людини в Т-мем машину. Т-меми «прикріплюються» до людей і використовують їх для «викачування» ресурсів для того, щоб виробляти ще більше комп'ютерів, копіюватися та розмножуватись (інші варіанти для Т-мемів не будуть життєздатними). Цей процес (тобто застосування Т-мемами людей) відбуватиметься доти, поки Т-меми не реплікуватимуть самі себе без будь-якої допомоги. За зберігання й розповсюдження Т-мему, на думку дослідниці, відповідають цифрові пристрої (технологічні артефакти): *«Ми почали, мабуть, 5000 років тому з писемності. Ми розмістили сховище мемів на глиняній табличці, але для того, щоб отримати справжні теми та справжні машини для створення тем, вам потрібно варіювати, відбирати та копіювати, і все це робити за межами людей»*³ (Blackmore, 2008). Можна побачити, як меметики намагались адаптувати поняття «мем» до реальності швидкого розвитку технологій. Приблизно в той самий час із виділенням терміна «Т-мем» почало розповсюджуватися й слово «інтернет-мем».

Отже, меметики акцентують на тому, що мем як певний продукт людської діяльності розповсюджується копіюванням, імітацією. При цьому чіткого визначення цього терміна ми в них не бачимо: неможливо точно сказати, чим є мем, адже, на відміну від генів, меми в меметиків залишаються суто теоретичним конструктом. Редукціоністські проби аналізу культури крізь призму меметики не отримують у меметиків обґрунтування навіть на рівні актуальності таких спроб: що робить необхідним саме такий аналіз культури, не говорячи вже про його релевантність, залишається невідомим. Меметика фактично виступає монокалькою генетичного підходу, спробою забезпечити придатність останнього до аналізу «всього людського» за рахунок конструювання одного додаткового терміна. Однак навіть цей термін не набуває в меметиці належного дефінітивного опрацювання: слово «мем» залишається неконкретизованою метафорою, що майже ніяк не враховує накопичений соціальними науками матеріал щодо сприйняття й обробки інформації індивідуальною та масовою свідомістю. З огляду на те, що застосування метафори в термінологічних функціях саме собою

¹ Авторський переклад. Оригінальний текст: «Once attached, the virus injects its more hidden agendas into the datastream in the form of ideological code – not genes, but a conceptual equivalent we now call “memes”».

² Авторський переклад. Оригінальний текст: «Memes are the fundamental replicating units of cultural evolution. A contagious information pattern that replicates by parasitically infecting human minds and altering their behavior, causing them to propagate the pattern».

³ Авторський переклад. Оригінальний текст: «We began, perhaps 5,000 years ago, with writing. We put the storage of memes out there on a clay tablet, but in order to get true memes and true meme machines, you need to get the variation, the selection and the copying, all done outside of humans».

обмежує можливості отримання наукового знання (Lytovchenko, 2018), подібний підхід видається вкрай неефективним.

Розгляд меметики як такої не має для нас значення: вона цікавить нас лише як певне джерело формування лексеми «мем», щодо якої наше цільове поняття «інтернет-мем» є похідним. Інформацію, яка швидко розповсюджувалась в інтернеті у вигляді певної оболонки, почали називати «інтернет-мемами» саме за аналогією з терміном «мем», який уперше виділив Річард Докінз. Проблемою є злиття цих термінів як у загальному дискурсі користувачів інтернету, так і в певному сегменті наукового дискурсу: деякі дослідники цього явища не розділяють поняття «мем», що створене в 1976 р., та поняття «інтернет-мем», що поширилося на початку ХХІ ст. Невипадково опис поняття «мем» в Оксфордському словнику містить два визначення: *«ідея, яка передається від одного члена суспільства до іншого не в генах, а часто шляхом копіювання людьми»*¹; та *«зображення, відео, фрагмент тексту тощо, які дуже швидко передаються від одного інтернет-користувача до іншого, часто з невеликими змінами, які роблять його забавним»*² (Oxford University Press, n.d.). Схожість другого визначення з описом «Т-мему» за С. Блекмор та об'єднання визначень мему й інтернет-мему в одній словниковій статті яскраво ілюструють зазначену нами проблему.

Потрібно зазначити, що безпосереднє вивчення інтернет-мемів залишається сьогодні вибором невеликої когорти дослідників; вважаємо це одним із факторів того, що науковою спільнотою досі не вироблено більш-менш консенсусного визначення цього поняття.

Найрозповсюдженішим є розуміння інтернет-мему як певної особливої інформації. Із великою ймовірністю це є наслідком лексико-семантичної близькості цього поняття «мему» меметиків; відповідно, вибір цього напрямку для дослідження інтернет-мемів видається найочевиднішим, чому й привертає увагу дослідників. У цьому контексті можна згадати визначення інтернет-мему групою науковців – Вірою Закем, Меган Макбрайд та Кейт Хаммерберг, які зазначають, що *«з появою інтернету цей термін (мем) змінився на позначення культурно резонансного матеріалу – кумедного зображення, кумедного відео, активного хештегу – поширеного в інтернеті, переважно через соціальні мережі»*³ (Zake et al., 2018, p. 1), та Л. Шифман, для якої інтернет-мем є одиницею популярної культури, що поширюється, імітується й трансформується окремими користувачами інтернету, створюючи спільний культурний досвід у цьому процесі (Shifman, 2014). Близькі до неї й автори, які розуміють під інтернет-мемом будь-яку, але коротку інформацію (слово або фразу, зображення, мелодію тощо), що миттєво та несподівано стала модною й відтворюється в інтернеті, зазвичай, у нових контекстах чи ситуаціях (Булах, 2019).

Цей умовний напрям дослідження інтернет-мемів має помітний відбиток теорії меметики й логічно перебирає всі ті особливості та недоліки, що були зазначені для цієї теорії. Представники цього напрямку визначають «інтернет-мем» через конкретні приклади та акцентування уваги на особливостях не явища як такого, а його поширення, серед котрих виокремлюється імітація/тиражуваність або швидка популярність/модність.

Наступний напрям у дослідженні інтернет-мемів ґрунтується на його розгляді як певної дії чи ситуації. Так, О. Голіков та А. Калашнікова зазначають, що ряд дослідників убачають в інтернет-мемі оформлення ситуації соціальної взаємодії між автором і читачем, де іконічний елемент функціонує як засіб максимально швидкої та точної передачі не лише інформації як такої, а й ставлення до неї автора (Golikov, Kalashnikova, 2016). Схожу логіку визначення поняття інтернет-мему демонструє також дослідник Кріс Джулієн, який зазначає, що *«інтернет-меми – це нещодавнє явище в інтернеті, коли користувачі створюють і діляться зображеннями, на які накладається*

¹ Авторський переклад. Оригінальний текст: «an idea that is passed from one member of society to another, not in the genes but often by people copying it».

² Авторський переклад. Оригінальний текст: «an image, a video, a piece of text, etc. that is passed very quickly from one internet user to another, often with slight changes that make it humorous».

³ Авторський переклад. Оригінальний текст: «with the introduction of the internet, the term has evolved to refer to culturally resonant material – a funny picture, an amusing video, a rallying hashtag-spread online, primarily via social media».

текст»¹ (Julien, 2015 р. 362). Інтернет-мем цими науковцями розглядається як особлива ситуація комунікації автора (інтернет-мему) з реципієнтами. Певний медіапродукт є інтернет-мемом лише в моменти, коли відбуваються особливі умови ситуації щодо відношення певним чином та в певному місці. Цей напрям можна вважати глибшим і гнучкішим, аніж «інформаційний», адже, розглядаючи інтернет-мем із цього боку, можемо розкрити його нові функції й можливості. Так, плідність ситуаційного підходу втілюється не лише в доступі до динамічних аспектів функціонування інтернет-мему, але й у чіткому виокремленні щонайменше двох сторін, які залучені до цього процесу – автора інтернет-мему (та, відповідно, певного сенсу, який він заклав в інтернет-мем) і реципієнта (зі своїм певним досвідом та світоглядом); відповідно, розкриваються нові особливості й специфічна сутність інтернет-мему. Згідно з таким підходом, інтернет-мем не спроможний приховати ставлення автора до теми, яка висвітлюється ним. Цей аспект є важливим у розумінні ефективності використання інтернет-мемів радше для підтримки вже наявної думки реципієнтів, аніж для її зміни на іншу.

Останній напрям характеризується розглядом інтернет-мемів як ємності та є найменш популярним серед дослідників. Представником цього напрямку можна вважати Р. Мілнера, згідно з яким, інтернет-мемом є дискурсивний артефакт, концептуальний елемент культурної передачі (Milner, 2012 р. 30). Р. Мілнер виокремлює певні соціальні групи – культурні учасники, які опосередковано розповсюджують дискурсивні частини, що містяться в інтернет-мемах. Така позиція відкриває додаткові значущі перспективи дослідження інтернет-мемів: їх аналіз як дискурсивного знаряддя дає змогу зафіксувати й пояснити значущість контексту для функціонування інтернет-мему, поглибити розуміння внутрішньої суперечливості інтернет-мемів (що втілюється, зокрема, у поєднанні універсальності й винятковості, технологічності та аматорства) як дискурсивно-діалектичних властивостей використати знаряддя дискурс-аналітичних підходів для реалізації емпіричних завдань.

Відмінність цього підходу від «інформаційного» полягає в тому, що інтернет-мем розглядається як *носії* інформації, певна *ємність* чи *оболонка* для інформації, а не сама інформація; при цьому його вплив на світогляд реципієнтів може бути автономним щодо тієї інформації, яку інтернет-мем переносить. На відміну від «ситуаційного» підходу, інтернет-мем, за версією Мілнера, має певний ступінь стійкості й незалежності від наявності сторін комунікації, залишаючись при цьому динамічним через свою дискурсивну природу. Попри значні переваги такого підходу для соціологічного аналізу, конкретно в Мілнеровському визначенні можемо побачити також певну неконкретність виокремлення форми інтернет-мему, нестачу уваги до матеріального втілення. Утім, це не завадить застосувати підхід як фундамент вироблення дефініції інтернет-мему.

2. РЕЗУЛЬТАТИ

Отже, нам потрібно описати конкретні факти, що охоплюються це поняття, і виокремити їх у певну категорію, а також вичленувати з нього певні властивості, які б чітко виділяли явище з-поміж інших медіафеноменів.

По-перше, потрібно зазначити таку особливість інтернет-мемів як **контекстуальність**. Зміст інтернет-мему та його сенс залежать від форми й ситуації, у якій він функціонує. Важливим модифікатором центральної, стрижневої ідеї інтернет-мему є поточний контекст: ситуація та місце (джерело), де споживач побачив цей інтернет-мем, а також досвід взаємодії споживача із шаблоном й/або елементами інтернет-мему. Однак якщо інтернет-мем вилучається із середовища, для якого його створили (тобто деконтекстуалізується), його сенс та функції можуть змінюватися. Контекстуальність впливає з дискурсивного характеру інтернет-мему й визначає, зокрема, високу динамічність сприйняття інтернет-мемів залежно не тільки від ситуації та джерела, а й від статусно-групової позиції й габітусу (у розумінні Н. Еліаса – П. Бурдьє) споживача.

Сприйняття елементів інтернет-мему і його сенсу конструюється на підставі багатьох факторів, серед яких, крім контексту, зазначимо й технічну складову частину (технічні характеристики

¹ Авторський переклад. Оригінальний текст: «Internet memes are a recent internet phenomenon in which users create and share images that have text superimposed on the image».

предмета, який відтворює інтернет-мем) та особливості розуміння реципієнтом символів і знаків. Створюючи певний інтернет-мем (або відтворюючи його в новому контексті, наприклад, надіславши своєму другу), індивід укладає в нього певний сенс, очікуючи тим самим певну реакцію від реципієнтів. Мета застосування інтернет-мему, як і сенс, може бути різною – від способу прояву, пояснення та/або демонстрації своїх почуттів й емоцій реципієнту(ам) до методу впливу на нього (них).

Впливовість інтернет-мемів на різних реципієнтів залежить не лише від ставлення реципієнта до окремих елементів інтернет-мему, але й від специфіки їх розуміння, у чому втілюється наступна властивість інтернет-мемів – **інтертекстуальність**. Так, вітчизняні дослідники інтернет-мемів А. Калашнікова та О. Голіков зазначають, що декодування окремих візуальних елементів інтернет-мемів потребує поінформованості про стиль виконання, а в разі фотографії – упевненого впізнавання зображеного (Golikov, Kalashnikova, 2016). Однак, окрім виділеного колегами, потрібно зазначити ще й вплив контексту інтернет-мему та його шаблонності (як окремої характеристики з окремим розрізненням рівня впізнавання) на можливості декодування реципієнтом.

Шаблонність основи є фундаментальним принципом створення інтернет-мему. Характерний принцип виробництва масової культури доведений в інтернет-мемі до максимуму: він, як збірний продукт, може поєднувати в собі вже наявні й відомі матеріали в стандартизованій і спрощеній формі (Lytochenko, Durniev, 2021). Відповідно, спираючись на інші продукти, інтернет-мем тим самим відсилає реципієнтів до усталених емоцій, актуалізує інформацію, яку вони вже знали, але могли погано пам'ятати, та посилює стереотипи, звичні норми поведінки й світогляд реципієнта. Цікавим є проведене дослідження італійськими математиками Карло Валенсі, Алессандра Серра, Алессандра Галеацці, Габріеле Етта, Маттео Чіnellі та Вальтера Куатрочіоккі, які, проаналізувавши понад два мільйони інтернет-мемів із сайту Reddit у період із 2011 по 2020 р., дійшли висновку, що за останній час складність змісту інтернет-мемів в окремих спільнотах лише збільшується¹. Це призводить до зменшення кола індивідів, що можуть цей інтернет-мем декодувати й зрозуміти та, як наслідок, до зростання закритості цих спільнот (Valensise et al., 2021). Отже, завдяки інтертекстуальності, інтернет-мем спроможний установлювати ознаки «своїх» і «чужих», поділяючи тим самим індивідів на групи або закріплюючи наявний розподіл.

Ще однією властивістю інтернет-мемів є **схематичність**. Схематичність – запорука простого й швидкого споживання інтернет-мемів, утілюється в поєднанні лаконічності, легкої за рахунок спрощення зрозумілості, яскравих і чітких символів. Часто помилково цю властивість плутають із віральністю – здатністю об'єкта швидко поширюватися без значних зусиль. Однак віральність не є обов'язковою особливістю інтернет-мемів – не всі інтернет-меми віральні; окрім того, є вторинною щодо схематичності. Тут можна побачити певну спільність у принципі функціонування інтернет-мемів і стереотипів свідомості або мовних штампів. Саме внаслідок спрощення та скорочення, які є втіленням схематичності, інформація, що передається інтернет-мемом, легше поширюється, збирає більше відгуків, і її, загалом, легше помітити. Примітивізація думки, яка неминує супроводжує схематизацію, своєю чергою, створює можливості ефективної маніпуляції, оскільки яскраво позначає «біле» й «чорне», поляризує світ, суспільство, цінності, думки.

Отже, з урахуванням отриманих результатів пропонуємо таку дефініцію інтернет-мему: *схематичний засіб збереження та відтворення інформації, який використовується на інтернет-платформах і шаблонним способом дискурсивно поєднує артефакти знакової системи з актуальним контекстом навколишнього середовища або окремими його елементами*².

¹ Під час дослідження автори зіставляли кожному інтернет-мему перестановну ентропію, яка вимірювала ступінь безладу в розташуванні пікселів та статистичну складність, що оцінюється, виходячи зі структурної навантаженості зображення. Високі значення перестановної ентропії вказували на високу випадковість пікселів, а низькі значення – більш регулярні шаблони.

² Слово «інформація» використовується в цьому визначенні не як інструмент конкретної теоретико-методологічної парадигми, а як універсальне позначення певних відомостей.

3. ДИСКУСІЯ

Очевидно, що ґрунтовна дискусія з приводу ефективності виробленої дефініції має тривати довкола її застосування в емпіричних дослідженнях і тому залишається (поки що) завданням (недалеким) майбутнього. Але вже на цьому етапі потрібно зазначити, що можливі обмеження ефективності мають бути пов'язані не стільки з побудовою емпіричних індикаторів для ключових елементів дефініції, скільки з розмитими межами соціологічного застосування компонентних понять «інформація» й «дискурсивність», які, можливо, доведеться перевизначати ледь не щоразу під час застосування дефініції. Проте навіть такі обмеження здаються, з одного боку, технічними (дефініція такого динамічного явища, як інтернет-мем, навряд чи може бути лаконічною та вичерпною, тому навіть якщо доведеться перевизначати компонентні поняття, це не буде нездоланим бар'єром), а з іншого боку – властивими радше соціології як дисципліні, а не конкретно нашій дефініції. Утім, є сенс у подальшому окремо зосередитися на зазначеному моменті.

ВИСНОВКИ

Як уже зазначалося раніше, дослідження «інтернет-мемів» (як певне явище, що отримало свою назву за симпатичним принципом від поняття «мем») відносно нове для соціальних наук: ступінь їх дослідження в соціології сьогодні є початковим. Утім, аналіз наявних напрацювань, різних напрямів досліджень інтернет-мемів, попри відсутність чіткої ясності у використанні дослідниками понять «мем» та «інтернет-мем», дав змогу виділити властивості інтернет-мемів й виробити вищевизначену дефініцію.

Із характеристик, відображених у визначенні, випливає важлива підсумкова властивість інтернет-мему: сприйняття трансльованої ним інформації не вимагає надмірних зусиль і часу. Виняткову увагу в цьому визначенні акцентовано радше на необхідних, суттєвих та невід'ємних властивостях інтернет-мемів, аніж на їх формі. Визначення дає можливість досліджувати це явище як елемент процесів впливу на масову свідомість, відтворення влади або ідеологій, що і є орієнтиром наших подальших досліджень.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- Богданьок, О., Заблоцька, О. (2023, 2 жовтня). Маск у соцмережі X спробував висміяти Зеленського. В ОПУ й користувачі відреагували. *Суспільне Новини*. Отримано 27.05.2024 з <https://suspilne.media/584851-mask-u-socmerezhi-h-sprobuval-vismiyati-zelenskogo-koristuvaci-vidreaguvali/>
- Булах, М. (2019). Аспектологія досліджень мемів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологія*, 39, 104–107. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.39.3.23>
- Випирайленко, О. (2024, 12 березня). У підручнику з української мови для 6 класу знайшли відомі меми. Фото. *Моя школа*. Отримано 27.05.2024 з <https://shkola.obozrevatel.com/ukr/news/u-pidruchniku-z-ukrainskoi-movidlya-6-klasu-znajshli-vidomi-memi-foto.htm>
- Економічні новини (2023, 2 жовтня). *Верховна Рада України дотепно відповіла на мем Ілона Маска про Зеленського. Фото*. Отримано 27.05.2024 з https://enovosty.com/uk/news-ukr/news_society-ukr/full/0210-verhovna-rada-ukraini-dotepno-vidpovila-na-mem-ilona-maskapro-zelenskogo-foto
- Прищепа, Я. (2022, 28 серпня). Міноборони подякувало спільноті, яка бореться із пропагандою за допомогою мемів. *Суспільне Новини*. Отримано 27.05.2024 з <https://suspilne.media/275852-minoboroni-podakuvalospilnoti-aka-boretsa-iz-propagandou-za-dopomogou-memiv/>
- Blackmore, S. (2000). *The Meme Machine*. Oxford: Oxford University Press.
- Blackmore, S. (2008). *Memes and «temes»*. Retrieved May 27, 2024 from https://www.ted.com/talks/susan_blackmore_memes_and_temes/transcript?language=en
- Blackmore, S. (2009). *Evolution's third replicator: Genes, memes, and now what?*. Retrieved May 27, 2024 from <https://www.newscientist.com/article/mg20327191-500-evolutions-third-replicator-genes-memes-and-now-what/>
- Brodie, R. (2011). *Virus of the Mind: The New Science of the Meme*. Carlsbad: Hay House Inc.
- Dawkins, R. (1989). *The selfish gene*. Oxford: Oxford University Press.
- Golikov, A., & Kalashnikova, A. (2016). Meme as a knowledge construct and as a social technology: Inclusion, Socialization, Identity. *Social technologies: current problems of theory and practice*, 71, 158–169.
- Julien, C. (2015). Bourdieu, Social Capital and Online Interaction. *Sage Journals*, 49, 356–373. <https://doi.org/10.1177/003803851453586>

- Lytovchenko, A. (2018). A Metaphor «the Destruction of Political Space» as a Tool of Critical Sociology of the Divided Society. *Visnyk of V. N. Karazin Kharkiv National University*, 39, 53–60.
- Lytovchenko, A., & Durniev, A. (2021). Memes in symbolic struggle tools. *Knowledge, Education, Law, Management*, 6(42), 95–102. <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.6.15>
- Milner, R.M. (2012). *The world made meme: discourse and identity in participatory media*. [Doctoral dissertation, The University of Kansas]. Retrieved May 27, 2024 from <https://core.ac.uk/download/pdf/213399564.pdf>
- Oxford University Press (n.d.). Definition of meme noun. In *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. Retrieved May 27, 2024 from <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/meme?q=meme>
- Polichak, J. W. (2002). Memes as Pseudoscience. In Schermer M. (Ed.), *The Skeptic Encyclopedia of Pseudoscience*, 2, 664–677. Santa Barbara.
- Rushkoff, D. (2010). *Media Virus!: Hidden Agendas in Popular Culture*. New York: Random House Publishing Group.
- Shifman, L. (2013). Memes in a Digital World: Reconciling with a Conceptual Troublemaker. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 18, 362–377. <https://doi.org/10.1111/jcc4.12013>
- Thomas, B. (1995). *Meme Manual: A Cybnaut's User's Guide to Mind Viruses [Version 1.1]*. Retrieved May 27, 2024 from <http://asocial.narod.ru/en/articles/memes.htm>
- Valensise, C. M., Serra, A., Galeazzi, A., Etta, G., Cinelli, M., & Quattrociocchi, W. (2021). Entropy and complexity unveil the landscape of memes evolution. *Scientific Report*, 11, 20022. <https://doi.org/10.1038/s41598-021-99468-6>
- Zake, V., McBride, M. K., & Hammerberg, K. (2018). *Exploring the Utility of Memes for U.S. Government Influence Campaigns*. Retrieved May 27, 2024 from https://www.cna.org/archive/CNA_Files/pdf/drm-2018-u-017433-final.pdf

REFERENCES

- Blackmore, S. (2000). *The Meme Machine*. Oxford: Oxford University Press.
- Blackmore, S. (2008). *Memes and «temes»*. Retrieved May 27, 2024 from https://www.ted.com/talks/susan_blackmore_memes_and_temes/transcript?language=en
- Blackmore, S. (2009). *Evolution's third replicator: Genes, memes, and now what?* Retrieved May 27, 2024 from <https://www.newscientist.com/article/mg20327191-500-evolutions-third-replicator-genes-memes-and-now-what/>
- Bogdaniok, O., Zablotska, O. (2023, 2 October). Musk tried to make fun of Zelensky on the X social network. In OPU and users also reacted. *Suspilne News*. Retrieved May 27, 2024 from <https://suspilne.media/584851-mask-u-socmerezi-h-sprobuav-vismiaty-zelenskogo-koristuvaci-vidreaguvali/>
- Brodie, R. (2011). *Virus of the Mind: The New Science of the Meme*. Carlsbad: Hay House Inc.
- Bulakh, M. (2019). Aspectology of meme research. *International Humanitarian University Herald. Philology*, 39, 104–107. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.39.3.23>
- Dawkins, R. (1989). *The selfish gene*. Oxford: Oxford University Press.
- Economic news (2023, 2 October). *The Verkhovna Rada of Ukraine wittily responded to Elon Musk's meme about Zelensky. PHOTO*. Retrieved May 27, 2024 from https://enovosty.com/uk/news-ukr/news_society-ukr/full/0210-verhovna-rada-ukraini-dotepno-vidpovila-na-mem-ilona-mask-pro-zelenskogo-foto
- Golikov, A., & Kalashnikova, A. (2016). Meme as a knowledge construct and as a social technology: Inclusion, Socialization, Identity. *Social technologies: current problems of theory and practice*, 71, 158–169.
- Julien, C. (2015). Bourdieu, Social Capital and Online Interaction. *Sage Journals*, 49, 356–373. <https://doi.org/10.1177/003803851453586>
- Lytovchenko, A. (2018). A Metaphor «the Destruction of Political Space» as a Tool of Critical Sociology of the Divided Society. *Visnyk of V. N. Karazin Kharkiv National University*, 39, 53–60.
- Lytovchenko, A., & Durniev, A. (2021) Memes in symbolic struggle tools. *Knowledge, Education, Law, Management*, 6(42), 95–102. <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.6.15>
- Milner, R.M. (2012). *The world made meme: discourse and identity in participatory media*. [Doctoral dissertation, The University of Kansas]. Retrieved May 27, 2024 from <https://core.ac.uk/download/pdf/213399564.pdf>
- Oxford University Press (n.d.). Definition of meme noun. In *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. Retrieved May 27, 2024 from <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/meme?q=meme>
- Polichak, J. W. (2002). Memes as Pseudoscience. In Schermer M. (Ed.), *The Skeptic Encyclopedia of Pseudoscience*, 2, 664–677. Santa Barbara.
- Pryschepa, Ya. (2022, 28 August). The Ministry of Defense thanked the community that fights propaganda with the help of memes. *Suspilne News*. Retrieved May 27, 2024 from <https://suspilne.media/275852-minoboroni-podakuvalo-spilnoti-aka-boretsa-iz-propagandou-za-dopomogou-memiv/>

- Rushkoff, D. (2010). *Media Virus!: Hidden Agendas in Popular Culture*. New York: Random House Publishing Group.
- Shifman, L. (2013). Memes in a Digital World: Reconciling with a Conceptual Troublemaker. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 18, 362–377. <https://doi.org/10.1111/jcc4.12013>
- Thomas, B. (1995). *Meme Manual: A Cybnaut's User's Guide to Mind Viruses [Version 1.1]*. Retrieved May 27, 2024 from <http://asocial.narod.ru/en/articles/memes.htm>
- Valensise, C. M., Serra, A., Galeazzi, A., Etta, G., Cinelli, M., & Quattrociocchi, W. (2021). Entropy and complexity unveil the landscape of memes evolution. *Sci Rep*, 11, 20022. <https://doi.org/10.1038/s41598-021-99468-6>
- Vypyrailenko, O. (2024, 12 March). Famous memes were found in the Ukrainian language textbook for the 6th grade. Photo. *My school*. Retrieved May 27, 2024 from <https://shkola.obozrevatel.com/ukr/news/u-pidruchniku-z-ukrainskoi-movi-dlya-6-klasu-znajshli-vidomi-memi-foto.htm>
- Zake, V., McBride, M. K., & Hammerberg, K. (2018). *Exploring the Utility of Memes for U.S. Government Influence Campaigns*. Retrieved May 27, 2024 from https://www.cna.org/archive/CNA_Files/pdf/drm-2018-u-017433-final.pdf